

INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS TEISĖS KLAUSIMAI LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO PRAKTIKOJE

Vytautas Mizaras

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 236 6170
Elektroninis paštas Vytautas.Mizaras@tf.vu.lt

Pateikta 2012 m. birželio 22 d., parengta spausdinti 2012 m. rugpjūčio 4 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojami Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose buvo vertinamos intelektinės nuosavybės teisės ir jų gynimą reguliuojančių ordinarinių įstatymų normų atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai klausimai. Skiriamos kelios pagrindinės Konstitucinio Teismo pozicijos: dėl intelektinės nuosavybės apsaugos vadovaujantis teisės į nuosavybę nuostatomis, dėl kompensacijos kaip alternatyvaus žalos atlyginimui gynimo būdo taikymo sąlygų ir apskaičiavimo kriterijų, taip pat dėl prekių ženklų funkcionalios teisinės apsaugos paskirties. Konstitucinis Teismas savo praktikoje yra konstatavęs labai svarbius dalykus, reikšmingus intelektinės nuosavybės teisių apsaugai: intelektinės nuosavybės ir materialinės nuosavybės autonomiškumą, alternatyvių žalos kompensavimo būdų (pvz., kompensacijos vietoj nuostolių) numatymo galimybę atsižvelgiant į intelektinės nuosavybės teisių specifiką, prekių ženklų apsaugos tikslų įtaką teisių į juos apsaugos apimčiai ir turiniui.

Reikšminiai žodžiai: intelektinė nuosavybė, prekių ženklų apsauga, kompensacija vietoj faktinių nuostolių.

Įvadas

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) nuo veiklos pradžios iki 2012 m. birželio 1 d. nagrinėjo tris konstitucinės justicijos bylas dėl trijų įstatymų normų, reguliuojančių intelektinės nuosavybės teisių apsaugą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (toliau – Konstitucija). Minėtu laikotarpiu buvo priimti trys Konstitucinio Teismo nutarimai: 2000 m. liepos 5 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai¹, 2009 m. kovo 27 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos prekių ženklų 51 straipsnio (2000 m. spalio 10 d. redakcija) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai² ir 2011 m. sausio 6 d. Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą konstitucinėje byloje dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Konstitucijai³. 2000 m. konstitucinės justicijos byloje buvo analizuojamas klausimas dėl ATPK 214(10) straipsnio, reglamentavusio administracinės nuobaudos – neteisėtai išleistų, atgamintų, platinamų, kitaip naudojamų ar laikomų kūrinių ar garso ir (ar) vaizdo įrašų egzempliorių konfiskavimo – atitikties Konstitucijos 23 straipsniui (teisė į nuosavybę). 2009 m. ir 2011 m. konstitucinės justicijos bylose buvo nagrinėjamas klausimas dėl minėtų Prekių ženklų įstatymo ir Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo normų, nustačiusių kompensacijos vietoj faktinių nuostolių už padarytus prekių ženklo savininko teisių ir autorių teisių bei gretutinių teisių pažeidimus, atitikties Konstitucijos 46 straipsnio 1, 2 dalims bei konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams.

Šiame straipsnyje Konstitucinio Teismo pozicijos išskiriamos ir analizuojamos pagal turinį, nesvarbu, kuriame iš minėtų trijų nutarimų atitinkamais klausimais teismas yra pasisakęs. Mokslinėje literatūroje visos bendrai minėtų Konstitucinio Teismo nutarimų pozicijos nebuvo analizuotos. Analizė daugiausiai atliekama sisteminiu, teleologiniu ir lyginamuoju aiškinimo metodais.

1. Intelektinės nuosavybės apsauga pagal Konstitucijos 23 straipsnį

1.1. Bendras aplinkybių apibūdinimas

Buvo minėta, kad 2000 m. liepos 5 d. nutarime Konstitucinis Teismas tyrė ATPK 214-10 straipsnio 1 dalies atitiktį Konstitucijos 23 straipsniui, numatančiam nuosavybės

1 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 56-1669.

2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prekių ženklų 51 straipsnio (2000 m. spalio 10 d. redakcija) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 36-1390.

3 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 3-93.

teisės apsaugą. Prieš aptardami Konstitucinio Teismo pozicijas, trumpai paminėsime bendrosios kompetencijos teisme nagrinėtos bylos, kurioje kilo taikytino ordinarinio įstatymo normos konstitucingumo klausimas, faktines aplinkybes.

Bendrosios kompetencijos teismas nagrinėjo administracinio teisės pažeidimo bylą, kurioje atsakomybėn traukiamas asmuo buvo kaltinamas neteisėta vaizdo įrašų prekyba, t. y. padaręs pažeidimą, numatytą ATPK 214(10) straipsnio 1 dalyje. Teismas nutarimu bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar ATPK 214(10) straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui. Prašymas buvo grindžiamas tokiais motyvais. Pirma, ATPK 214(10) straipsnyje nustatyta, kad neteisėtas literatūros, mokslo ar meno kūrinio arba garso ir (ar) vaizdo įrašo atgaminimas, platinimas, viešas atlikimas, kitoks panaudojimas bet kokiais būdais ir priemonėmis komerciniams tikslams, taip pat laikymas tokiems tikslams užtraukia baudą su neteisėtai išleistų, atgamtų, platinamų, kitaip naudojamų ar laikomų egzempliorių konfiskavimu. Bendrosios kompetencijos teismo nuomone, asmens pirkti vaizdo įrašai, kaip daiktai, yra paprasti nuosavybės teisės objektai. Įstatymai nenumato specialių vaizdo ar garso įrašų įsigijimo ar pardavimo taisyklių arba apribojimų, todėl jais gali būti laisvai disponuojama kaip savo nuosavybe. Antra, Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nuosavybė neliečiama. Pasak teismo, tai yra imperatyvi nuostata, su kuria turi būti derinami kiti įstatymai bei jų taikymo praktika. Todėl, jo nuomone, ATPK 214(10) straipsnis prieštarauja nurodytai Konstitucijos normai ir nepagrįstai apriboja asmenų teises į nuosavybę. Pagal Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalį nuosavybės teise priklausantys daiktai gali būti paimti tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginant, o ATPK minėtas straipsnis atlyginimo už konfiskuotus garso ar vaizdo įrašus jų savininkams nenumato.

Konstitucinis Teismas šioje byloje priimtame nutarime pripažino, kad ATPK 214(10) straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijai. Toliau išskirsime pagrindines šio Teismo pozicijas, argumentus ir atliksime jų doktrininį įvertinimą.

1.2. Konstitucinio Teismo pozicijų vertinimas

1.2.1. Intelektinės nuosavybės ir materialiosios nuosavybės atskirumas

Pirmoji reikšminga minimoje konstitucinės justicijos byloje priimto nutarimo pozicija buvo ta, kad Konstitucinis Teismas aiškindamas Konstitucijos 23 straipsnio turinį pabrėžė, kad pagal šią Konstitucijos normą *saugoma ne tik materialinė nuosavybė, bet ir intelektualinė nuosavybė*.

Šia pozicija Konstitucinis Teismas netiesiogiai pripažino žinomą materialiosios ir intelektinės nuosavybės atskirumo principą. Tiek Johno Locke'o intelektinės nuosavybės teorijoje, tiek Imanuelio Kanto asmeninių teisių teorijoje buvo aiškiai atskirtas materialus daiktas (lot. – *opus mechanicum*), į kurį atsiranda ir egzistuoja materialinės nuosavybės teisė (daiktinė teisė), ir intelektinės nuosavybės objektas – kūrinys, kuris daugeliu atvejų tik išreiškiamas materialiaame daikte. Pats bendriausias intelektinės nuosavybės ir materialinės nuosavybės atskirumo, arba autonomiškumo, principas reiškia,

kad teisė į kūrinių ar kitą intelektualinės veiklos rezultatą nesusijusi su nuosavybės teise į materialųjį objektą, kuriame tas kūrinys ar kitas intelektualinės veiklos rezultatas išreikštas. Tai tiesiogiai, pavyzdžiui, atsispindi galiojančio ATGTĮ 50 straipsnio 1 dalies 1 sakinyje, kuriame numatyta, kad autorių teisės į kūrinių nesiejamos su nuosavybės teise į materialųjį objektą, kuriuo tas kūrinys išreikštas. Toks pat principas taikytinas ir gretutinių teisių atveju. Panašios nuostatos yra įtvirtintos ir kitų valstybių įstatymuose (Vokietijos Autorių teisių įstatymo 44 str. 1 d., Prancūzijos Intelektinės nuosavybės kodekso L. 111-3 str. 1 d., JAV Autorių teisių įstatymo 202 str.).

Minėtas principas reiškia du pagrindinius aspektus: pirma, nuosavybės teisės perleidimas į materialų objektą, kuriame išreikštas intelektualinės veiklos rezultatas, ar suteikimas naudotis juo savaime nereiškia intelektualinės nuosavybės teisių perleidimo ar licencijos suteikimo, antra, intelektualinės nuosavybės teisių perleidimas ar licencijos suteikimas savaime nereiškia nuosavybės teisės į materialųjį objektą, kuriuo tas kūrinys ar kitas intelektualinės veiklos rezultatas išreikštas, perleidimo ar suteikimo juo naudotis.

Materialinės nuosavybės ir intelektualinės nuosavybės autonomiškumas gali būti grindžiamas keliomis esminėmis šių nuosavybių arba, kitaip tariant, objektų skirtybėmis. Pirmiausiai, skiriasi patys objektai. Materialios nuosavybės objektu civilinės teisės prasme visada yra materialus daiktas, įskaitant pinigų ir vertybinius popierius. Intelektinės nuosavybės objektas yra visada nematerialaus pobūdžio: kūrinys, atlikimas, išradimas, dizainas ir kt. Yra, tiesa, atveju, kai pati kūrinio prigimtis negali būti atsiejama nuo materialaus daikto, kuriuo tas kūrinys išreiškiamas, – omenyje turima dailės kūriniai arba materialioje laikmenoje spausdinami literatūros kūriniai. Tačiau net ir šiuo atveju teisės požiūriu daiktas ir kūrinys, minėta, bus du atskiri objektai. Skiriasi šių nuosavybės teisių galiojimo terminai – materialiosios nuosavybės teisės galiojimas pagal įstatymą nėra ribojamas laike, tuo tarpu autorių turtinės teisės ir gretutinių teisių subjektų turtinės teisės galioja įstatyme numatyta laikotarpį. Dar vienas svarbus skirtumas – tai teisių įgijimo ir pasibaigimo pagrindai. Materialiosios nuosavybės teisės įgijimo pagrindai numatyti CK 4.47 straipsnyje: sandorio pagrindu, paveldint, pasisavinant vaisius ir pajamas, pagaminant naują daiktą, pasisavinant šeimininkį daiktą, pasisavinant radinį ar lobį, įgyjamosios senaties būdu ir kt. Tuo tarpu intelektualinės nuosavybės teisės atsiranda, nepaisant to, kad gali būti taip pat išskiriami pirminiai ir išvestiniai teisių įgijimo būdai, tačiau jų yra žymiai mažiau, negu kad materialiosios nuosavybės teisės atveju. Intelektinės nuosavybės teisės gali atsirasti tik trimis būdais, ir tai priklausomai nuo teisių rūšies: asmeninės neturtinės teisės – tik vienu būdu, t. y. sukūrus kūrinį, išradimą ar dizainą, o turtinės teisės – dar ir pagal įstatymą ar sandorį jas įgijus arba paveldėjimo būdu. Be to, gali skirtis ir apsaugos atsiradimo pagrindai. Pavyzdžiui, autorių teisių apsauga atsiranda sukūrus kūrinį ir jį išreiškus objektyvia forma, o į kai kuriuos materialiosios nuosavybės objektus nuosavybės teisė atsiranda tik įregistravus atitinkamame viešame registre (pvz., nuosavybės teisė į nekilnojamuosius daiktus). Būtina paminėti ir skirtingus teisių įgyvendinimo bei gynimo būdus. Teisių įgyvendinimo srityje, tarkim, autorių teisių ir gretutinių teisių atveju pažymėtinas ypatumas yra toks, kad turtinės teisės gali būti, o tam tikrais atvejais ir privalomai, kolektyviai administruojamos, teisių turėtojams įsteigiant kolektyvinio administravimo asociacijas. Tuo tarpu materialiosios nuosavy-

bės teisių atveju egzistuoja individualus teisių įgyvendinimas (tiesa, butų ir kitų gyvenamųjų patalpų bendrosios nuosavybės atveju bendraturčių naudojimo teisės į objektus, priklausančius bendrosios nuosavybės teise, gali būti administruojamos atskirų subjektų ar tam tikra, ne individualia, forma (4.84 str. 1 d.), bet net ir šiuo atveju šis administravimas nėra panašus į kolektyvinį autorių ir gretutinių teisių administravimą). Teisių gynimo būdų požiūriu pažymėtina, kad intelektinės nuosavybės teisių gynimo būdai yra daug įvairesni ir turintys daugiau specifikos, negu kad materialinės nuosavybės teisės gynimas. Materialinės nuosavybės teisė ginama dviem pagrindiniais būdais: negatoriniu (CK 4.98 str.) ir vindikaciniu (CK 4.95 str.). Kaip papildomas gynimo būdas galimas civilinės atsakomybės taikymas, esant jos taikymo sąlygoms. Už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus gali būti taikomi įvairūs teisių gynimo būdai: civilinė atsakomybė, neteisėtų veiksmų nutraukimas, neteisėtų intelektinės nuosavybės teisių objektų kopijų paėmimas, sunaikinimas, teismo sprendimo paskelbimas, pažeistų asmeninių neturtinių teisių atkūrimas, teisė į informaciją ir kt.

Taigi, ir paminėti esminiai intelektinės nuosavybės, ir materialiosios nuosavybės skirtumai leidžia suprasti, kodėl jau gana seniai pripažįstama šių nuosavybės rūšių autonomija. Iš esmės tai turėjo būti žinoma ir bendrosios kompetencijos teismui, kuris kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl ATPK minėto straipsnio atitikties Konstitucijai.

Kalbant apie intelektinės nuosavybės ir materialiosios nuosavybės atskirumą, reiktų paminėti ir šių nuosavybės rūšių tarpusavio derinimą. Šių interesų balansas atsispindi dviem elementariais bruožais. Pirmasis iš jų yra tai, kad intelektinės nuosavybės teisės tam tikrais atvejais riboja materialinės nuosavybės savininko teises elgtis su daiktu taip, kaip jis nori. Bendriausia prasme tai reiškia, kad jeigu įsigyjamas materialus objektas, susijęs su intelektinės nuosavybės teisėmis, o šios priklauso kitam asmeniui, tai tas materialus objektas gali būti naudojamas taip, kad nebūtų pažeidžiamos intelektinės nuosavybės teisės. Tuo gali būti paaiškinama taisyklė, kad pardavėjas, parduodamas daiktus, privalo patvirtinti, kad į juos tretieji asmenys neturi jokių teisių ar pretenzijų, išskyrus atvejus, kai pirkėjas iš anksto sutiko priimti daiktus, kurie yra tokių teisių ar pretenzijų objektai, o pardavėjas apie juos tinkamai pranešė pirkėjui (CK 6.321 str. 1 d.). Į trečiųjų asmenų turimų teisių į daiktą, apie kurias pardavėjas turi pranešti pirkėjui, sąrašą pakliūna ir intelektinės nuosavybės teisės⁴. Pavyzdžiui, jeigu verslininkas įsigyja neteisėtai, t. y. be jose įrašytų muzikos kūrinių autorių ir atlikėjų leidimo ir nemokant atlyginimo, atgamintas fonogramų kopijas, tai jis, platindamas tokias fonogramas, pažeis minėtų teisių turėtojų viešo platinimo teises. Todėl jo, kaip materialių laikmenų savininko, teisės bus apribotos ta prasme, kad jis negali naudoti įsigytos nuosavybės, jeigu tai pažeidžia kitų asmenų intelektinės nuosavybės teises⁵.

4 Išsamiau apie tai žr.: Mizaras, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse: pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir jos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai. *Justitia*. 2003, 5: 10–22.

5 Žr. Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimo dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 56-1669, II d. paras. 3–4.

Antrasis materialiosios nuosavybės savininko ir intelektinės nuosavybės teisių turėtojo interesų derinimo bruožas yra atvirkštinis. Tam tikrais atvejais materialiosios nuosavybės savininko interesai, atsižvelgiant į objekto pobūdį, paskirtį, svarbą jo savininkui, „nurungia“ intelektinės nuosavybės teisių turėtojo interesus. Klasikinis tokio atvejo pavyzdys būtų architektūros kūrinio užsakovo, t. y. pastato savininko, teisinė padėtis. Tokio kūrinio – pastato (statinio) – savininkas be autoriaus (architekto) leidimo gali keisti pastatą ar kitą statinį, kai tai daroma dėl techninių priežasčių arba dėl pastato ar kito statinio praktinio naudojimo (ATGTĮ 18 str. 4 d.).

Taigi Konstitucinis Teismas netiesiogiai pripažinęs materialiosios ir intelektinės nuosavybės autonomijos principą tinkamai nurodė, kad neteisėtai, t. y. pažeidžiant intelektinės nuosavybės teisę, įgytas turtas netampa jį įsigijusio asmens nuosavybe, ir dėl to toks asmuo neįgyja nuosavybės teisių, kurios saugomos pagal Konstituciją, taip pat kad administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankio ar tiesioginio objekto konfiskavimas tokiose bylose neprieštarauja Konstitucijai⁶.

1.2.2. Intelektinės nuosavybės teisių teritorialumo pripažinimo aspektai

Antrasis svarbus klausimas, dėl kurio buvo pasisakyta 2000 m. liepos 5 d. konstitucinės justicijos byloje, buvo susijęs su užsienio valstybėse sukurtų vaizdo įrašų ir fonogramų teisine apsauga Lietuvoje. Pareiškėjas, kreipdamasis į Konstitucinį Teismą, nurodė, kad pagal ATPK 214(10) straipsnio 1 dalį užsienio šalyse sukurti vaizdo įrašai ir fonogramos Lietuvoje neturi teisinės apsaugos, nes pažeidimo padarymo metu Lietuva nebuvo ratifikavusi Tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad *Konstitucijoje įtvirtinta nuosavybės teisių apsauga ir gynimas turi būti įgyvendinamas, net jeigu atitinkama tarptautinė sutartis ir nėra ratifikuota, kadangi autorių teisių gynimas įtvirtintas Konstitucijos 23 straipsnyje ir 42 straipsnio 3 dalyje*. Ši teismo pozicija vertintina kritiškai dėl toliau pateikiamų argumentų.

Bendriausia prasme tokia pozicija Konstitucinis Teismas ignoravo intelektinės nuosavybės teisėms būdingą teritorialumo principą. Vienas iš autorių teisės raidos etapų išskiriamas privilegijų laikotarpis. Teritorialumo principas išsivystė intelektinės nuosavybės teisių apsaugos istorinės raidos etapuose. Privilegijų laikotarpiu buvo išduodamos privilegijos tam tikros valstybės ar regiono (pvz., miesto) teritorijoje užsiimti, tarkim, knygų spausdinimo ar leidybos veikla. Norintysis turėti monopolinę veikimo laisvę kitoje teritorijoje, turėdavo gauti tokį patį aktą toje teritorijoje. Padėtis nepasikeitė ir intelektinės nuosavybės teisės santykius pradėjus reguliuoti rašytiniais įstatymais. Įstatymai buvo priimami taip pat atskirose valstybėse ir, vadovaujantis valstybės suvereniteto teorija, buvo taikomi išimtinai tos valstybės teritorijoje ir jos subjektams⁷. Todėl

6 Žr. taip pat Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimą dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 31-770.

7 Žr.: Drexl, J. *Entwicklungsmöglichkeiten des Urheberrechts im Rahmen des GATT*. München: C. H. Beck, 1990, p. 35; Katzenberger, P. TRIPS und das Urheberrecht. *GRUR Int.* 1995, 6: 447, 567, 571.

intelektinės nuosavybės teisių apsauga, istoriškai susiklosčius taip, kad ją reguliavo atskirų valstybių nacionaliniai įstatymai, buvo garantuojama irgi tik konkrečios valstybės teritorijoje. Tokia situacija doktrinoje ir teismų praktikoje pripažinta intelektinės nuosavybės teisėms būdingu *teritorialumu*. Svarbiausias teritorialumo padarinyš yra tai, kad autoriui, sukūrusiam kūrinį, neatsiranda vienos, pasauliniu mastu galiojančios autorių teisės: jo teisinė padėtis skirtingose valstybėse yra skirtinga, nes jis gali turėti tik atskirų nacionalinių autorių teisių visumą. Tos atskirų jurisdikcijų nacionalinių autorių teisės įstatymų suteikiamos teisės gali skirtis tiek turinio, tiek apimties, tiek teisių subjektiškumo atžvilgiu. Visai nenuostabu, kad teritorialumas autorių teisės literatūroje vaizdžiai lyginamas su mozaika, kurią sudaro atskirų valstybių paveikslėliai⁸, arba, kaip vienoje iš bylų pažymėjo Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas, teritorialumo poveikis toks, kad autorių teisių apsauga yra lyg iš nacionalinių autorių teisių išaustas kilimas⁹. Anglų profesorius William’as R. Cornish’as teritorialumo prigimtį ir esmę, tiesa, aptardamas ne tik autorių teises, bet ir kitas intelektinės nuosavybės teises, apibūdina išskirdamas keturis elementus: (i) teisės kiekvienoje valstybėje nustatomos (apibrėžiamos) tos valstybės įstatymais ir jos nepriklausomos nuo to, kaip intelektinės nuosavybės teisės reguliuojamos pagal kitos valstybės įstatymus; (ii) teisės kitų asmenų atžvilgiu gali būti įgyvendinamos tik tais atvejais, kai teisės įgyvendinantys veiksmai atliekami tos valstybės geografinėje teritorijoje, kurioje pagal įstatymus tos teisės suteiktos; (iii) gali būti ginamos tik tos valstybės nacionalinių subjektų, taip pat kitų asmenų teisės, kuriems tos valstybės įstatymai tokias teises suteikia; (iv) teisės gali būti ginamos teismuose tik tos valstybės, kurioje tos teisės suteiktos ir saugomos¹⁰.

Situacija, kai konkrečios valstybės teritorijoje intelektinės nuosavybės teisės suteikiamos (atitinkamai saugomos ir ginamos) tik nacionaliniams subjektams, o užsienio valstybių subjektams kitose valstybėse apsauga nesuteikiama, netenkina nei pačių teisių turėtojų, nei naudotojų, nei valstybių interesų. Siekdamas pašalinti šias problemas, valstybės pradėjo spręsti jas dviem būdais. Pirmiausiai dvišalių tarpvalstybinių sutarčių pagrindu, įsipareigodamos saugoti viena kitos intelektinės nuosavybės teises. Antrasis būdas buvo daugiašalės tarptautinės sutartys, kurių pagrindu valstybės, prisijungdamos prie atitinkamos tarptautinės sutarties, įsipareigodavo, remiantis nacionalinės apsaugos ar didžiausio palankumo režimo pagrindu, saugoti savo teritorijoje kitų valstybių intelektinės nuosavybės teises. Viena iš pirmųjų tokių tarptautinių sutarčių autorių teisių srityje buvo pasirašyta 1886 m. Berne – Konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. Berno konvencija Lietuvoje įsigaliojo 1994 m. gruodžio 14 d. Pagal šią konvenciją Lietuva įsipareigojo saugoti savo valstybės teritorijoje kitų valstybių – konvencijos dalyvių – autorių teises taip, kaip kad jas saugotų savo nacionalinių subjektų remiantis vidaus įstatymu. Todėl jeigu iki 1994 m. gruodžio 14 d. Lietuvoje būtų platinama užsienio valstybėje, kuri yra Berno konvencijos dalyvė, gyvenančio ir ten kuriančio autoriaus knyga be jo leidimo, tai jis iki tos datos nebūtų galėjęs uždrausti Lietuvoje platinti savo

8 Žr.: Schricker, G. *Verlagsrecht. Kommentar*. 3. Aufl. München: C. H. Beck, 2001, p. 57.

9 Žr. 1990 m. sausio 23 d. sprendimą byloje 1 BvR 306/86 (“*Bob Dylan*”), BVerfGE 81, p. 208, 223.

10 Žr.: Cornish, W. R.; Llewelyn, D. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. 5th ed. London: Sweet & Maxwell, 2009, p. 26–27.

parašytos knygos. Neigiamas atsakymas būtų grindžiamas būtent teritorialumo principu – Lietuvos valstybėje intelektinės nuosavybės teisės suteikiamos (ir saugomos bei ginamos) tik nacionaliniams subjektams. Tuo tarpu po 1994 m. gruodžio 14 d. užsienio valstybės autorius jau galėtų reikalauti uždrausti platinti Lietuvoje neteisėtai platinamą knygą, kadangi Lietuva pagal minėtą tarptautinę sutartį įsipareigoja saugoti Lietuvos teritorijoje pagal savo įstatymus ir kitų valstybių – sutarties dalyvių – autorių teises.

Lygiai taip pat yra ir kitos tarptautinės sutarties, skirtos gretutinių teisių apsaugai, atžvilgiu. Minėtoje konstitucinės justicijos byloje buvo kalbama būtent apie fonogramų gamintojų (garso įrašų) teises. 1961 m. spalio 26 d. priimta Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos. Lietuvoje ši tarptautinė sutartis buvo ratifikuota 1998 m. gruodžio 22 d.¹¹ (konvencija įsigaliojo Lietuvai 1999 m. liepos 22 d.). Romos konvencijos 20 straipsnio 2 dalyje numatyta sutarties galiojimo laiko atžvilgiu taisyklė. Pagal minėtą Romos konvencijos normą, valstybės neprivalo taikyti konvencijos nuostatų atlikimui, transliacijoms, įvykusioms iki konvencijos įsigaliojimo toje valstybėje datos, taip pat fonogramoms, kurių pirmasis įrašas buvo padarytas iki minėtos datos. Vadinasi, Lietuva, iki 1999 m. liepos 22 d., t. y. kol įsigaliojo Romos konvencija, įvykusiems atlikimams ar transliacijoms, taip pat padarytiems įrašams kitoje valstybėje – konvencijos dalyvėje – neprivalo savo teritorijoje suteikti apsaugos. Taigi, Konstitucinio Teismo apibendrinta pozicija, kad Lietuvoje intelektinės nuosavybės teisių apsauga kitų valstybių subjektams taikoma, net jeigu ir nėra ratifikuota tarptautinė sutartis, nėra teisinga. Teritorialumo principas suponuoja, kad, tik esant įsipareigojimui pagal tarptautinę sutartį ar atitinkamai šiuo metu pagal ES teisę, valstybė turi saugoti savo valstybės viduje pagal savo įstatymus kitų valstybių subjektų teises.

2. Kompensacijos vietoj nuostolių mokėjimo klausimas intelektinės nuosavybės teisių gynimo atvejais

Dvi kitos konstitucinės justicijos bylos, kuriose Konstitucinis Teismas, minėta, priėmė 2009 ir 2011 m. nutartis, susijusios su civilinės atsakomybės už autorių teisių ir gretutinių teisių bei prekių ženklų savininkų išimtinių teisių pažeidimą taikymą reguliuojančių normų atitiktimi Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2.1. Bendras bylų esmės apibūdinimas

Prieš pradėdami analizuoti Konstitucinio Teismo išsakytas pozicijas, apibūdinsime bylų esmę. Minimų Konstitucinio Teismo bylų nagrinėjimo objektas buvo Prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio 3 dalis, galiojusi nuo 2000 m. spalio 10 d. iki 2006 m. birželio 28 d., ir Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 67 straipsnio 3 dalis, galiojusi nuo 1999 m. birželio 9 d. iki 2003 m. kovo 20 d. Šios įstatymų normos numatė, kad

11 Tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-236.

vietoj faktiškai atsiradusių nuostolių iš autorių teisių ar gretutinių teisių ar prekių ženklo savininko teisių pažeidėjo gali būti reikalaujama sumokėti kompensaciją, kurios dydis apskaičiuojamas nuo atitinkamo kūrinio ar gretutinių teisių objekto arba atitinkamai Prekių ženklų įstatymo atveju – nuo prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kainos, didinant ją iki 200 procentų, o esant pažeidėjo tyčiais – iki 300 procentų. Vėliau ši įstatymo norma, atsižvelgus į teisės doktrinoje buvusią kritiką, buvo pakeista. Bendrosios kompetencijos teismai, nagrinėdami bylas (2009 m. kovo 27 d. byloje – Vilniaus apygardos teismas, o 2011 m. sausio 6 d. – Lietuvos apeliacinis teismas), kreipėsi į Konstitucinį Teismą, prašydamas ištirti, ar minėtos įstatymų normos neprieštarauja LR Konstitucijos 46 straipsnio 1, 3 dalims, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams. Pagrindiniai kreipimosi argumentai buvo susiję su tuo, kad teisės aktuose nustatytos teisinės priemonės neturi varžyti asmens teisių labiau negu reikia teisės akto siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams pasiekti. Jei šios priemonės yra susijusios su sankcijomis už teisės pažeidimą, sankcijos turi būti proporcingos padarytam teisės pažeidimui. Pareiškėjų nuomone, Prekių ženklų įstatyme ir Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme numatytas kompensacijos institutas neatitinka visuotinai pripažintų civilinės teisės principų, kartu pažeidžia konstitucinius asmens lūkesčius dėl teisės adekvatumo bei žalos atlyginimo proporcingumo padarytam pažeidimui.

2.2. Pozicija, susijusi su galimybe numatyti alternatyvius žalos už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus kompensavimo būdus

Vienas iš klausimų, vertintas minėtose konstitucinės justicijos bylose, buvo, ar įstatymų nuostata, jog už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus gali būti išieškoma kompensacija, kuri apskaičiuojama nesiejant jos su faktiškai atsiradusia žala, neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui. Konstitucinis Teismas šia prasme pabrėžė, kad *įtvirtinimas įstatyme tokių autoriaus teisių ir gretutinių teisių subjektų ar prekių ženklų savininkų pažeistų teisių gynimo būdų, kai už praradimus, atsiradusius šių teisių subjektui dėl kitų asmenų neteisėtų veiksmų, išmokėtino atlyginimo (kompensacijos) dydis nėra eksplicitiškai siejamas vien su atsiradusia materialine žala neprieštarauja Konstitucijai*. Tokia pozicija reikšminga tokiais aspektais.

Pirma, teismas pripažino intelektinės nuosavybės teisių reguliavime, taikymo praktikoje ir doktrinoje vyraujančią poziciją, kad ginant pažeistas intelektinės nuosavybės teises nepakanka tradicinių žalos atlyginimo būdų, ir kad galimi alternatyvūs žalos kompensavimo būdai. Antra, įstatymų leidėjas gali įtvirtinti tokius alternatyvius žalos kompensavimo būdus, kai kompensacijos dydis nebūtinai turi sutapti ir nebūtinai turi būti siejamas su faktiškai atsiradusia materialine žala. Tai Konstitucinis Teismas konstatavo argumentuodamas konstituciniu imperatyvu, kad įstatymu turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti. Trečia, Konstitucinis Teismas pripažino, kad intelektinės nuosavybės teisės yra specifiniai nuosavybės teisės objektai, ir dėl to jų pažeidimų padarytiems turtiniams praradimams kompensuoti gali būti numatyti kitokie, negu kad faktiškai įrodytos padarytos žalos atlyginimo bū-

dai. Taip ir konstitucinėje jurisprudencijoje buvo pripažinta, kad paprastai intelektinės nuosavybės teisių pažeidimu padarytą materialinę žalą, kitaip, negu kad sugadinus ar sunaikinus materialius daiktus, sunku įrodyti ir apskaičiuoti, o kartais net ir neįmanoma. Dėl to yra pateisinama įstatymų leidėjo valia įtvirtinti alternatyvius pažeidimu padarytų turtinių praradimų kompensavimo būdus. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, vadovaudamasis Konstitucijos 46 straipsniu, numatančiu, be kita ko, sąžiningos konkurencijos apsaugą bei vartotojų teisių gynimą, pabrėžė, kad šis imperatyvas įstatymų leidėjui suponuoja pareigą nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų veiksmingą intelektinės nuosavybės teisių apsaugą. Aiškinant šias Konstitucinio Teismo pozicijas, netiesiogiai darytina išvada, kad, teismo nuomone, alternatyvūs žalos kompensavimo būdai yra reikalingi užtikrinti veiksmingą minėtų teisių apsaugą ir gynimą. Kitaip tariant, jeigu nebūtų alternatyvių žalos kompensavimo galimybių, o tik faktiškai atsiradusios žalos atlyginimo galimybė, galėtų būti taip, kad dėl sudėtingo, o kartais net ir neįmanomo tikslaus faktinio žalos dydžio įrodinėjimo liktų apskritai neapgintos pažeistos intelektinės nuosavybės teisių subjektų teisės.

2.3. Pozicija dėl kompensacijos dydžio apskaičiavimo kriterijaus

Kaip minėta, Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme buvo numatyta, kad kompensacijos apskaičiavimo kriterijus yra kūrinio ar gretutinių teisių objekto teisėto pardavimo kaina, o Prekių ženklų įstatyme – pagal atitinkamos prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kainą. Konstitucinis Teismas 2009 m. kovo 27 d. nutarime dėl Prekių ženklų įstatymo lingvistiniu, loginiu ir sisteminiu metodais išaiškino, kad teisėta prekės ar paslaugos kaina laikytina ta kaina, kuria parduodamos prekės ar paslaugos, pažymėtos teisėtai naudojamu prekių ženklu. Be to, teismo nuomone, vertinant Prekių ženklų 51 straipsnio 3 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą ta apimtimi, kuria kompensacijos prekių ženklo savininkui dydis apskaičiuojamas pagal atitinkamos prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kainą, atitikties Konstitucijai aspektu pažymėtina, kad neteisėtai prekių ženklu pažymėtų prekių pardavimu (realizavimu) prekių ženklo savininkui padaryta žala yra susijusi (nemažai priklauso) su atitinkamos prekės teisėto pardavimo kaina. Todėl šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad teismas, sprenddamas ginčus dėl prekių ženklo savininkui kitų asmenų neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo, *inter alia* apskaičiuodamas (nustatydamas) kompensacijos dydį pagal atitinkamos prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kainą, privalo vadovautis teisingumo, proporcingumo, protingumo ir kitais bendraisiais teisės principais, atsižvelgti į faktines bylos aplinkybes.

Iš anksčiau nurodytų Konstitucinio Teismo pozicijų norėtųsi kritiškai įvertinti teismo nuomonę dėl to, kad neteisėtai prekių ženklu pažymėtų prekių pardavimu (realizavimu) prekių ženklo savininkui padaryta žala yra susijusi (nemažai priklauso) su atitinkamos prekės teisėto pardavimo kaina.

Vertinant 2000 m. spalio 10 d. priimto Prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio 3 dalyje numatytą normą, įtvirtinusią kompensacijos institutą, reiktų pasakyti, kad įstatymų leidėjas koncepciškai nesigilino į šio teisių gynimo būdo prigimtį ir reikalingumą, o matyt, automatiškai teisių gynimo būdus derino su Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu.

Be to, vėliau priėmus naująją Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo redakciją ir pakeitus jame kompensacijos apskaičiavimo tvarką, Prekių ženklų įstatyme kompensacijos institutas liko nepakitęs. Minėtoje Prekių ženklų įstatymo normoje numatytas kompensavimo dydžio apskaičiavimo mechanizmas, siejant su prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kaina, manytina, buvo koncepciškai nepagrįstas labiausiai dėl to, kad įstatymų leidėjo numatyti kompensacijos dydžio apskaičiavimo kriterijai prekių ženklų savininko teisių atveju pernelyg daug nutolsta nuo šiuo teisių gynimo būdu siekiamo tikslo – kompensavimo.

Kai prekių ženklo savininko teisių pažeidimo atveju kompensacijos apskaičiavimo kriterijus yra prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kaina, iš karto kyla klausimas, – kaip prekės teisėto pardavimo kaina gali būti susijusi su ženklo savininko patiriamais nuostoliais. Su patiriamais nuostoliais labiausiai susijęs užmokestis, už kurį ženklo savininkas būtų leidęs naudoti prekės ženklą, arba pažeidėjo gauta nauda, neteisėtai naudojant prekės ženklą. Ir atlyginimas (licencijos užmokestis), ir pažeidėjo gauta nauda, susijusi su padarytu teisių pažeidimu, būtų apskaičiuojama vadovaujantis principu – turi būti kompensuota teisių turėtojų tai, ką jis prarado dėl padaryto jo teisių pažeidimo. Nesikreipęs suteikti licencijos, teisių turėtojas praranda licencijos užmokestį arba teisių turėtojas gali reikalauti pažeidėjo, naudojančio prekės ženklą be licencijos, gauto pelno, susijusio su padarytu pažeidimu, t. y. to, ko pažeidėjas nebūtų gavęs, jeigu nebūtų padaręs ženklo savininko teisių pažeidimo. Nei licencijos užmokestis, nei pažeidėjo gautas dėl padaryto pažeidimo pelnas nėra apskaičiuojamas pagal teisėtai apyvartoje (t. y. teisių turėtojo sutikimu) esančių prekių kainą imant ženklo savininko teises pažeidžiančių prekių kiekį apyvartoje. Pagal tokį modelį nebūtų apskaičiuojama nei suteiktinos licencijos kaina, nei pelnas, kurį gavo pažeidėjas. Todėl buvęs kompensacijos, numatytos Prekių ženklų įstatyme, apskaičiavimo modelis iš esmės nesuderinamas su kompensaciniu tikslu, t. y., apskaičiuojant kompensaciją pagal įstatyme numatytus kriterijus, greičiau būtų siekiama teisių turėtojo pasipelnymo pažeidėjo sąskaita, pažeidėjo nubaudimo tikslų, nei kad kompensuoti teisių turėtojo patirtus nuostolius.

Iliustravimo tikslais pateiksime pavyzdį, kuris parodytų, jog kompensacijos instituto – tokio, koks jis buvo numatytas Prekių ženklų įstatyme – taikymas „nuostolių kompensavimo“ tikslais galėtų sudaryti absurdiškas situacijas: tarkim, neteisėtai buvo panaudotas gerą reputaciją turintis ženklas, įregistruotas žymėti transporto priemonės (pvz., „Boeing 747“, kuriuo ženklo savininkas žymi lėktuvus), – automobilius gaminti kompanija klaidinančiai į minėtąjį panašiu ženklu pažymėjo 5000 savo automobilių. Pagal galiojusioje Prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio 3 dalyje numatytą kompensacijos apskaičiavimo mechanizmą išeitų, jog pagal lėktuvo kainą būtų skaičiuojama kompensacija ženklo „Boeing 747“ savininkui, dauginant šią kainą iš 5000. Gautinas rezultatas ir būtų tam tikras absurdas, o teisės požiūriu su ženklo savininko patiriamų nuostolių kompensavimu neturėtų nieko bendro.

Įvertinęs anksčiau minėtus ir, be abejo, kitus argumentus, Lietuvos Respublikos Seimas 2006 m. birželio 8 d. priėmė Lietuvos Respublikos prekių ženklų dešimtojo skirsnio pakeitimo ir įstatymo priedo papildymo įstatymą, kuris buvo parengtas siekiant įgyvendinti 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos

2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo nuostatas. Šiame įstatyme buvo atsisakyta kompensacijos už prekių ženklo savininko teisių pažeidimus, o apsiribota trim alternatyviais žalos, padarytos prekių ženklo savininko teisių pažeidimu, kompensavimo ir apskaičiavimo būdais – tiesioginės ir netiesioginės žalos (negauto pelno) atlyginimu, pažeidėjo gautos naudos išreikalavimu ir licencijos mokesčio sumokėjimu.

Vis dėlto, nepaisant paties minėtoje Prekių ženklų įstatymo normoje buvusio kompensacijos apskaičiavimo kriterijaus ydingumo, Konstitucinio Teismo pozicija dėl šio kriterijaus – teisėto pardavimo kainos – neprieštaravimo Konstitucijai vertintina teigiamai, kadangi, kaip teismas visiškai teisingai argumentavo, šis kriterijus, vadovaujantis kitais bendraisiais teisės principais bei atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes, pats savaime neužkerta kelio priimti teisingą sprendimą dėl pažeistų autoriaus teisių ir gretutinių teisių arba teisių į prekių ženklus subjektų teisių gynimo. Bendrosios kompetencijos teismų praktikoje taip pat nebuvo kilę problemų netinkamai taikant šią įstatymo normą.

2.4. Pozicija dėl kompensacijos dydžio didinimo kriterijaus

Minėta, kad Konstitucinio Teismo vertintų įstatymų normose buvo numatyta, kad priteisiama kompensacija gali būti padidinta iki 200 procentų, o esant pažeidėjo tyčiai – iki 300 procentų. Konstitucinis Teismas 2009 m. kovo 27 d. ir 2011 m. sausio 6 d. šiuo aspektu konstatavo, kad *kadangi eksplicitiškai yra įtvirtintas vienintelis kriterijus, į kurį teismas turi atsižvelgti, sprenddamas, ar padidinti kūrinio ar gretutinių teisių objekto ar atitinkamai Prekių ženklų įstatymo atveju prekės ar paslaugos teisėto pardavimo kainą, o jeigu padidinti, tai kiek. Tai nedera su Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią teismas vykdo teisingumą*. Šia pozicija teismas pabrėžė, pirmiausiai, tai, kad minėto Konstitucijos straipsnio prasme įstatymų leidėjas negali numatyti vienintelio kriterijaus (šiuo atveju kaltės formos (tyčios ir didelio neatsargumo), turinčio įtakos civilinės sankcijos didinimo galimybei. Antra, ši teismo pozicija reiškia labai svarbų dalyką, kad vis dėlto taikant civilinę atsakomybę, nepaisant to, kad pagrindinis jos taikymo tikslas – kompensacija, pripažįstama ir prevencija, atgrasinimas nuo pažeidimų darymo. Būtent prevencijos ar atgrasymo tikslais yra pateisinamas ir civilinės sankcijos padidinimas (ne veltui civilinėje teisėje yra žinoma privatinės teisės baudmės, kuri neturi nieko bendro su baudiniais nuostoliais, sąvoka). Be to, Konstitucinis Teismas minėta nuomone pripažino, kad kaltės forma, kaip atsakomybės didinimo kriterijus, savaime nėra prieštaraujanti Konstitucijai. Pasak Teismo, nedera su Konstitucija tik tai, kad įstatyme numatyta kaltės forma kaip vienintelis kriterijus, kuriuo remiantis gali būti didinamas kompensacijos dydis.

Doktrininis požiūriu šios Konstitucinio Teismo pozicijos argumentacija nėra be priekaištų. Manytina, Konstitucinis Teismas vis dėlto nepateikė įtikinamos argumentacijos, kodėl įstatymo norma prieštarauja Konstitucijai. Kitaip tariant, grįsti prieštaravimą Konstitucijoje įtvirtintam principui – teisingumą vykdo teismai ir teisinės valstybės – vien tuo argumentu, kad įstatymo konkrečioje normoje numatytas tik vienintelis kriterijus – kaltės forma, ir dėl to yra užkertamas kelias teismui vertinti kitus kriterijus nustatant kompensacijos dydį, manytina, yra nepakankamos apimties argumentacija. Tokią savo poziciją galima grįsti keliais argumentais.

Pirma, teismas galėjo vertinti tirtas įstatymo normas, jas aiškindamas sistemaiškai. Juk pats Konstitucinis Teismas kompensaciją vertino kaip alternatyvų žalos kompensavimo būdą, o tai, žinia, reiškia, kad kalbame apie civilinės atsakomybės taikymą. Taigi, taikant civilinę atsakomybę, remiantis Civiliniu kodeksu, vertinamos įvairios aplinkybės ir konkrečiai bylai reikšmingi faktoriai bei kriterijai. Galiojusi Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 67 straipsnio 3 dalis bei galiojusi Prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio 3 dalis, netgi ir formaliai kaip atsakomybės didinimo kriterijų numačiusi tik kaltės formą, nedraudė taikyti Civilinio kodekso normų. Taigi, būtų galima mėginti pritarti Teismo pozicijai tuo atveju, jeigu tirtos įstatymų normos būtų draudusios vertinti kitas reikšmingas aplinkybes ir taip būtų ribojusios teismų galias vykdyti teisingumą.

Antra, pastarąją mano mintį patvirtina ir bendrosios kompetencijos teismų praktika, kurioje taikant minėtą įstatymo normą buvo atsižvelgiama ne tik į kaltės formą, bet ir į kitas reikšmingas aplinkybes. Lietuvos teismai, taikydami bendruosius civilinės atsakomybės principus, tarp jų pabrėždami kompensacinę civilinės atsakomybės funkciją, ir vertindami visas aplinkybes, pasisakydavo už kompensacijos mažinimo galimybes¹². Taip buvo išvengiama teisių turėtojų pasipelnymo beveik visais atvejais reikalaujant 200 ar 300 procentų padidintos kompensacijos. Todėl Konstitucinio Teismo pozicija vertintina neigiamai ne tik dėl to, kad teismas įstatymo normą vertino atsietai nuo jos taikymo praktikos, bet ir dėl to, kad nesiaiškino įstatymų leidėjo valios, ar iš tikrųjų valia buvo apriboti kompensacijos didinimą vien tik vienu, t. y. kaltės, kriterijumi¹³. Kaltės kriterijaus numatymą įstatyme reiktų daugiau vertinti kaip orientuojantį į atgrasymo poveikį, bet ne kaip užkertantį kelią teismui, sprendžiančiam individualią bylą, vertinti visas reikšmingas aplinkybes. Toks draudimas įstatyme nebuvo numatytas.

Intelektinės nuosavybės teisių gynimui svarbi prevencija, ir tai pabrėžtina ne tik kalbant apie prevencinius – apsauginius gynimo būdus, bet ir apie žalos atlyginimą. Bendrojoje deliktų teisėje pripažįstama, kad prevencija grindžiama idėja, kad norint išvengti neigiamų padarinių atsiradimo, neturi būti situacijos, kai sukelti žalą bus pigiau, negu kad jos išvengti¹⁴. Prevencija labiausiai pasireiškia tokiais tikslais: sutrukdytu atsirasti pažeidimams ateityje tinkamai reguliuojant civilinės atsakomybės santykius (švietimo tikslas) ir atsakomybės pritaikymu konkrečiam asmeniui taip, kad jis būtų atsargesnis ateityje, kontroliuotų savo elgesį, o kartu tai būtų signalas visiems kitiems asmenims reguliuoti savo elgesį pagal nustatytus reikalavimus (atgrasavimo ir skatinimo tikslas). Intelektinės nuosavybės teisių tarptautinėje prekyboje sutarties (TRIPS) 41 straipsnyje ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 3 straipsnio 2 dalyje taip pat akcentuojamas atgrasavimo elementas nustatant gynimo priemones. Be to, kaip pažymima Direktyvos 2004/48/EB 26 konstatuojamojo-

12 Žr., pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003-01-29 nutartį c. b. *Microsoft Korporacija ir kt. v. UAB (duomenys neskelbiami)*, Nr. 3K-3-132/2003, kat. 78; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2003-09-08 nutartį c. b. *Microsoft korporacija ir kt. v. UAB DK "Censum"*, Nr. 3K-3-774/2003, kat. 78; Lietuvos apeliacinio teismo CBS 2003-05-27 nutartį c. b. *Microsoft korporacija v. Lietuvos ir Vokietijos UAB „Avotec“*, Nr. 2A-191/2003, kat. 78.

13 Taip pat žr.: Mizaras, V. *Autorių teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2009, p. 340.

14 Žr.: Koziol, H., et al. *Principles of European Tort Law*. Volume 5. Unification of Tort Law: Damages. Magnus, U. (ed.). The Netherlands: Kluwer Law International, 2001, p. 186.

je dalyje, alternatyvūs faktinės žalos atlyginimui būdai yra paremti tuo, kad turėtų padengti teisių turėtojo patirtas išlaidas, tokias kaip pažeidėjų identifikavimo, teisių pažeidimo nustatymo ir tyrimų. Kitaip tariant, kalbant apie netradicinį žalos kompensavimo būdą reikia turėti omenyje, kad jis skirtas ne tik padengti tai, kas turėjo būti sumokėta už naudojimąsi saugomais intelektinės veiklos objektais, bet ir išlaidas, kurios paprastai patiriamos nustatant pažeidimus, juos tiriant, taip pat, kaip toliau bus nurodoma, vadovaujantis ekonomine logika, įvertinti pažeidėjo naudą, patirtą sutaupymu. Prevencija ir atgrasinimas ypač svarbūs sunkesnių pažeidimų atžvilgiu, kai jie atliekami tyčia ar dėl didelio neatsargumo. Panašia logika vadovaujamosi ir kitų valstybių praktikoje. Su civiline atsakomybe nėra nesuderinamos tos žalos kompensavimo sumos, kurios, kad ir gali viršyti faktiškai padarytą žalą, bet skirtos kompensuoti sunkiai įrodomus neigiamus turtinius padarinius, atlyginimą už patirtą skausmą ir kančias, su teisės pažeidimo nustatymu ir tyrimu susijusias išlaidas, taip pat tas sumas, kurios užkirstų kelią pažeidėjo neteisėtam pasipelnymui iš neteisėtų veiksmų¹⁵. Taigi, apibendrinant galima sakyti, kad Konstitucinio Teismo vertintos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo bei Prekių ženklų įstatymo normos vis dėlto nevertintinos kaip baudinės sankcijos, o greičiau kaip turinčios pateisinamą stiprų atgrasinimo poveikį, kuris, minėta, intelektinės nuosavybės teisių gynimo srityje yra svarbus. Pasak Thomo Dreierio, pažeidėjas iš esmės visada pažeidimo atveju sutaupo gamybos, produkcijos vystymo, platinimo sistemos, įėjimo į rinką, darbo jėgos ir pan. išlaidas¹⁶. Todėl alternatyvus žalos kompensavimo būdas prevencijos prasme pasiteisina tik tada, jeigu iš pažeidėjo neteisėtų veiksmų atveju gautos naudos atėmus naudą, kuri būtų gaunama esant teisėtiems veiksams, skirtumo suma būtų mažesnė už reikalaujamą kompensaciją¹⁷. Priešingu atveju prevencijos poveikio nėra, o pažeidėjas neprisiima iš esmės jokios nuostolių atsiradimo rizikos.

Trečia, abejotina, ar Konstitucinis Teismas negalėjo pasiremti kitos pozicijos argumentavimu. Juk pats teismas pripažino, kad net įstatyme ir esant kompensacijos apskaičiavimo kriterijui – teisėto pardavimo kainai, – tai neužkerta kelio teismams, sprendžiantiems konkrečias bylas, apskaičiuojant kompensaciją atsižvelgti ir į kitas aplinkybes. Taigi, jeigu teismas pasakė, kad, įstatyme nesant tiesiogiai numatytos galimybės vertinti kitas aplinkybes, jas vertinti galima, tai argumentavimo prasme nėra įtikinama teismo pozicija, kad, kai kalbame apie kaltę, kuri kaip vienintelis kriterijus paminėta, tai jau užkerta kelią vertinti kitas aplinkybes. Įtikinama būtų tik tada, jeigu teismas būtų plėtojęs savo argumentaciją ir būtų aiškinęs, kodėl teismai negalėtų vertinti kitų aplinkybių. Tačiau šio neaiškumo teismo argumentacija nepašalina.

2.5. Pozicija dėl intelektinės nuosavybės teisių funkcionalios apsaugos

Dar viena svarbi pozicija, kurią Konstitucinis Teismas, remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika, išsakė 2009 m. kovo 27 d. nutarime, susijusi su prekių ženklų

15 Žr.: Dreier, Th. *Kompensation und Prävention: Rechtsfolgen unerlaubter Handlung im Bürgerlichen, Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, p. 512.

16 Žr. *Ibid.*

17 Žr. *Ibid.*

teisinės apsaugos funkcinė paskirtimi. Konstitucinis Teismas nurodė, kad prekių ženklų teisinės apsaugos ribos turi būti tokios, kokios yra būtinos ir kartu pakankamos prekių ženklo ekonominėms funkcijoms apsaugoti. Kitais žodžiais tariant, tai reiškia, kad prekių ženklo teisinės apsaugos ribos yra tokios, kokių reikia jo atliekamoms funkcijoms apsaugoti. Taigi, remiantis prekių ženklų teise saugomas ne prekių ženklas kaip prekių ženklas absoliučiai, o tik kiek reikalinga, kad būtų apsaugotos jo atliekamos funkcijos.

Žymenų teisinė apsauga yra funkcinio pobūdžio, nes, priešingai nei materialinės nuosavybės teisė, ji nesuteikia absoliučių žymens naudojimo teisių, o tik tam tikras socialiai vertingomis žymens funkcijomis apribotas naudojimo teises¹⁸. Tą rodo gausi Europos Teisingumo Teismo praktika prekių ženklų teisės srityje, pagal kurią prekių ženklų teisinės apsaugos apimtis turi būti siejama būtent su specifiniu prekių ženklo savininko teisių turiniu, kurį apibrėžia ženklo atliekamos funkcijos¹⁹. Šių dienų teisės doktrinoje aiškiai dominuoja pozicija, kad žymenų teisinės apsaugos nuo klaidinimo poreikį pagrindžia jų atliekamos identifikuojamosios funkcijos suponuojama ekonominė nauda, kuri pasireiškia vartotojų paieškos kaštų sumažinimu bei natūralia paskata verslo subjektams išlaikyti nekintamą savo prekių ir paslaugų kokybę. Pagrindinė skiriamoji prekių ženklo funkcija ir, galima sakyti, šiandieninės Europos prekių ženklų teisės koncepcinis pagrindas. Prekių ženklas garantuoja pažymėtų juo prekių ar paslaugų kilmę, kad vartotojai galėtų atskirti tas prekes (paslaugas) nuo prekių (paslaugų), turinčių kitą kilmę. Bendriausia prasme galima teigti, kad kilmės (skiriamoji) prekių ženklo funkcija lemia prekių ženklo teisinės apsaugos bei teisių į ženklą įgyvendinimo apimtį bei ribas. Konkrečiai galima nurodyti tokius šios funkcijos pasireiškimo aspektus.

Pirma, jeigu žymuo apskritai neturi skiriamąjį požymio, t. y. abstrakčiai negeba skirti, tai yra absoliutus atsisakymo registruoti žymenį prekių ženklu arba jo registracijos pripažinimo negaliojančia pagrindas (Prekių ženklų įstatymo 6 str. 1 d. 2 p.).

Antra, dėl šios prekių ženklo funkcijos ankstesnio prekių ženklo savininko teisės saugomos nuo tapataus ar klaidinamai panašaus žymens naudojimo, jeigu tai suklaidintų vartotojus dėl prekių ar paslaugų kilmės, o būtent: turi teisę drausti tokį žymenį naudoti (Prekių ženklų įstatymo 38 str. 1–2 d.); yra santykinis pagrindas pripažinti tokio žymens vėlesnę registraciją negaliojančia (Prekių ženklų įstatymo 7 str. 1 d. 1–3 p.).

Prekių ženklų teisės suteikiamos apsaugos prasme reikšminga sąvoka „žymens naudojimas kaip prekių ženklo“. Ši sąvoka siejama su analizuojama pagrindine prekių ženklo funkcija – kilmės (skiriamąja) funkcija. Bendra taisyklė yra tokia, kad norint uždrausti naudoti žymenį, kuris tapatus ar klaidinamai panašus į ankstesnį prekių ženklo, būtina nustatyti, kad žymuo naudojamas kaip prekių ženklas, t. y. kad tokio žymens naudojimo paskirtis žymėti prekes ar paslaugas taip, kad jos identifikuotų jų kilmę taip, kad

18 Žr.: Spence, M. Restricting allusion to trade marks: a new justification. In: Dinwoodie, G. B.; Janis, M. D. *Trademark Law and Theory. A Handbook of Contemporary Research*. England: Edward Elgar Publishing, Inc., 2008, p. 328.

19 Žr., pvz., ETT sprendimas byloje *Deutsche Grammophon Gesellschaft v. Metro -SB-Großmarkte GmbH*. Byla 78/70 [1971] ECR 487; ETT sprendimas byloje *Centrafarm v. Winthrop*. Byla 16/74 [1974] ECR 1183; ETT sprendimas byloje *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Centrafarm*. Byla 102/77 [1978] ECR 1139; ETT sprendimas byloje *Pfizer Inc. V. Eurim-Pharm GmbH*. Byla 1/81 [1981] ECR 2913; ETT sprendimas byloje *IHT Internationale Heiztechnik GmbH v. Ideal-Standard GmbH*. Byla 9/93 [1994] ECR I-2789 ir kt.

vartotojas galėtų sieti šias prekes ar paslaugas su subjektu, kurio atsakomybe ir kuriam kontroliuojant jos yra gaminamos ar teikiamos. Jeigu žymeniu žymimos prekės, bet jis neskirtas identifikuoti prekių kilmę, nes vartotojui atskirai nurodoma, kas šių prekių gamintojas, bendruoju atveju būtų laikoma, kad žymuo nėra naudojamas kaip prekių ženklas, nepaisant to, kad jis tapatus ar klaidinamai panašus į ankstesnį registruotą ženklą²⁰.

Pažymėtina ir tai, kad daugelio valstybių teisėje jau numatyta ir prekių ženklų teisinė apsauga nuo tam tikrų veiksmų, nesukeliančių suklaidinimo galimybes. Tai reiškia, kad prekių ženkams taikoma teisinė apsauga ir nuo veiksmų, kuriais nesąžiningai naudojamosi jų susikurta reputacija, kenkiama jų reputacijai arba silpninamas jų įgytas stiprus skiriamasis požymis. Suklaidinimo galimybes gali nebūti, jeigu prekės ar paslaugos, kurioms naudojamas kito asmens žymuo, yra nepanašios į prekių ženklo savininko prekes ar paslaugas. Tačiau kai šio žymuo yra garsus ir turi gerą reputaciją, kitas subjektas gali gauti naudą iš jo žymens naudojimo net ir nesukeldamas suklaidinimo galimybes. Platesnė žinomų reputaciją turinčių prekių ženklų apsauga yra grindžiama įvairiais argumentais. Vienas iš jų – savarankiškos vartotojo gaunamos naudos užtikrinimas²¹. Tokie prekių ženklai sukuria papildomą vertę, kadangi jie padidina pasitenkinimą, kurį vartotojas gauna iš prekės įsigijimo ir jos vartojimo²². Gerai žinomi prekių ženklai patys savaime gali būti prekė, už kurią vartotojas pasirengęs mokėti²³. Panašiai išskiriamas ir antrasis argumentas, kad nemažai prekių ženklų yra įgiję atskirą, nepriklausomą vertę, nes vartotojai vertina galimybę parodyti turintys juo žymimą prekę, visiškai nepriklausomai nuo konkrečios prekės ar paslaugos, kuri juo žymima²⁴. Todėl atsiranda poreikis uždrausti net ir tokius veiksmus, kai iš visų aplinkybių žinomu prekių ženklu pažymėtą prekę įsigyjančiam vartotojui yra aišku, kad prekė nėra kilusi iš tokį ženklą turinčio žymens savininko. Taigi, tokiu atveju klaidinimas gali atsirasti jau ne prekės įsigijimo metu, bet ją vartojant, t. y. klaidinamas yra ne prekę įsigijęs vartotojas, bet kiti asmenys, kurie gali manyti, kad atitinkama prekė yra kilusi iš originalaus šaltinio. Tai vadinamasis klaidinimas dėl prekės kilmės po jos įsigijimo²⁵. Aišku, gali būti paminėti ir kiti argumentai, pagrindžiantys platesnės reputaciją turinčių prekių ženklų teisinės apsaugos poreikį, pavyzdžiui, įėjimo į naujas rinkas palengvinimas²⁶, kartu skatinantis didesnę konkurenciją.

20 Žr. taip pat ETT sprendimus: byloje C-48/05, Opel, para. 24; 2002-11-12 byloje C-206/01, *Arsenal Football Club Plc v. Matthew Reed*, para. 49.

21 Menell, P. S. Intellectual Property: General Theories. In: *Encyclopedia of Law and Economics. Volume II: Civil Law and Economics*. Great Britain: MPG Books Ltd, 2000, p. 150.

22 Brown Jr, R. S. Advertising and the Public Interest: Legal Protection of Trade Symbols. *The Yale Law Journal*. 1948, 57(7): 1165.

23 Landes, W. M.; Posner, R. A. Trademark Law: an Economic Perspective. *The Journal of Law and Economics*. University of Chicago Press, 1987, 30(2): 306–309.

24 Dreyfuss, R. C. Expressive Genericity: Trademarks as language in the Pepsi Generation. *Notre Dame Law Review*. 1990, 65: 397–424; Kozinsky, A. Trademarks unplugged. *New York University Law Review*. 1993, 68: 960–978 (cituojama pagal Menell, P. S. Intellectual Property: General Theories. In: *Encyclopedia of Law and Economics. Volume II: Civil Law and Economics*. Great Britain: MPG Books Ltd, 2000, p. 150).

25 Plačiau apie tai: Spence, M., *supra* note 18, p. 326–328.

26 Colston, C.; Middleton, K. *Modern Intellectual Property Law. Second Edition*. London: Cavendish Publishing Limited, 2005, p. 53.

Taigi, matome, kad Konstitucinio Teismo pozicija visiškai atitinka šiuolaikinės prekių ženklų teisinės apsaugos konceptualius pagrindus, doktrininį ir teismų praktikos aiškinimą.

Išvados

Apibendrinant analizuotas Konstitucinio Teismo pozicijas bei jų vertinimus, pabrėžtina, kad Konstitucinio Teismo praktikoje išsakytas pozicijas galima skirstyti į tokias grupes.

Pirma, Konstitucinis Teismas savo praktikoje yra konstatavęs labai svarbius konceptualaus pobūdžio dalykus, reikšmingus intelektinės nuosavybės teisių apsaugai. Turima omenyje, pirmiausiai, intelektinės nuosavybės ir materialiosios nuosavybės atskirumo principas ir iš to kildinamas intelektinės nuosavybės teisių paisymo reikalavimas naudojant materialią nuosavybę.

Taip pat prie konceptualių pozicijų priskirtina ir alternatyvių žalos kompensavimo būdų numatymo galimybė, atsižvelgiant į intelektinės nuosavybės teisių specifiką, lyginant su kitomis civilinėmis teisėmis. Ir, pagaliau, Konstitucinio Teismo pasisakymas dėl funkcionalios prekių ženklų teisinės apsaugos taip pat yra svarbus, kadangi parodo aiškų skirtumą nuo daiktinei nuosavybės teisei būdingo absoliutumo.

Antra, pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo praktika analizuotuose nutarimuose rodo ir kai kurių specialių intelektinės nuosavybės teisėms būdingų principų nepripažinimą, t. y. teritorialumo principo ignoravimą. Taip pat pažymėtina, kad konstitucinė jurisprudencija ir doktrina turėtų atsižvelgti į paskirų teisės šakų ir institutų doktriną ir teismų praktiką. Manytina, kad tik, viena vertus, Konstitucijos principų ir idėjų atspindys ir atsiskleidimas teisės šakose bei teisės taikyme, kita vertus, konstitucinės jurisprudencijos dėmesys kitų teisės šakų doktrinai ir jurisprudencijai gali suponuoti Konstitucijos aiškinimo darną.

Literatūra

- Brown Jr, R. S. Advertising and the Public Interest: Legal Protection of Trade Symbols. *The Yale Law Journal*. 1948, 57(7).
- Colston, C.; Middleton, K. *Modern Intellectual Property Law. Second Edition*. London: Cavendish Publishing Limited, 2005.
- Cornish, W. R.; Llewelyn, D. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. 5th ed. London: Sweet & Maxwell, 2009.
- Dreier, Th. *Kompensation und Prävention: Rechtsfolgen unerlaubter Handlung im Bürgerlichen, Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002.
- Drexler, J. *Entwicklungsmöglichkeiten des Urheberrechts im Rahmen des GATT*. München: C. H. Beck, 1990.
- Dreyfuss, R. C. Expressive Genericity: Trademarks as language in the Pepsi Generation. *Notre Dame Law Review*. 1990, 65: 397–424.
- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje C-48/05, *Adam Opel AG. v. Autec AG*. Byla C-48/05 [2007] I-01017.

- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Centrafarm v. Winthrop*. Byla 16/74 [1974] ECR 1183.
- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Deutsche Grammophon Gesellschaft v. Metro -SB-Großmarkte GmbH*. Byla 78/70 [1971] ECR 487.
- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Hoffmann-La Roche & Co. AG v. Centrafarm*. Byla 102/77 [1978] ECR 1139.
- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *IHT Internationale Heiztechnik GmbH v. Ideal-Standard GmbH*. Byla 9/93 [1994] ECR I-2789.
- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Pfizer Inc. v. Eurim-Pharm GmbH*. Byla 1/81 [1981] ECR 2913.
- Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje, *Arsenal Football Club Plc v. Matthew Reed*. Byla C-206/01 [2002] ECR I-10273.
- Katzenberger, P. TRIPS und das Urheberrecht. *GRUR Int.* 1995, 6.
- Kozinsky, A. Trademarks unplugged. *New York University Law Review*. 1993, 68.
- Koziol, H., et al. *Principles of European Tort Law*. Volume 5. Unification of Tort Law: Damages. Magnus, U. (ed.). The Netherlands: Kluwer Law International, 2001.
- Landes, W. M.; Posner, R. A. Trademark Law: an Economic Perspective. *The Journal of Law and Economics*. University of Chicago Press, 1987, 30(2).
- Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *Microsoft korporacija v. Lietuvos ir Vokietijos UAB „Avotec“*, Nr. 2A-191/2003, kat. 78.
- Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *Microsoft korporacija v. Lietuvos ir Vokietijos UAB „Avotec“*, Nr. 2A-191/2003, kat. 78.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje *Microsoft korporacija ir kt. V. UAB DK „Censum“*, Nr. 3K-3-774/2003, kat. 78.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 8 d. nutartis civilinėje byloje *Microsoft korporacija ir kt. V. UAB DK „Censum“*, Nr. 3K-3-774/2003, kat. 78.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje *Microsoft Korporacija ir kt. v. UAB (duomenys neskelbiami)*, Nr. 3K-3-132/2003, kat. 78.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje *Microsoft Korporacija ir kt. v. UAB (duomenys neskelbiami)*, Nr. 3K-3-132/2003, kat. 78.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 56-1669.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prekių ženklų 51 straipsnio (2000 m. spalio 10 d. redakcija) 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 36-1390.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (1999 m. gegužės 18 d. redakcija) 67 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 3-93.
- Menell, P. S. Intellectual Property: General Theories. In: *Encyclopedia of Law and Economics. Volume II: Civil Law and Economics*. Great Britain: MPG Books Ltd, 2000.
- Mizaras, V. *Autorių teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2009.
- Mizaras, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse: pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir jos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai. *Justitia*. 2003, 5: 10–22.
- Schricker, G. *Verlagsrecht. Kommentar*. 3. Aufl. München: C. H. Beck, 2001.
- Spence, M. Restricting allusion to trade marks: a new justification. In: Dinwoodie, G. B.; Janis, M. D. *Trademark Law and Theory. A Handbook of Contemporary Research*. England: Edward Elgar Publishing, Inc., 2008.
- Vokietijos konstitucinio teismo 1990 m. sausio 23 d. sprendimas byloje 1 BvR 306/86 (*“Bob Dylan“*), BVerfGE 81.

ISSUES OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW IN THE JURISPRUDENCE
OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC
OF LITHUANIA

Vytautas Mizaras

Vilnius University, Lithuania

Summary. *This article focuses on the analysis of the main positions of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania in the cases of intellectual property law.*

In the article three judgments and the positions of the Constitutional Court extracted therefrom are analysed. The Constitutional Court has formed several important positions with reference to intellectual property law regarding usage of property protection norms for the protection of intellectual property, requirements of application of compensation as an alternative to damages compensation and the calculation of criterions thereof as well as functional legal protection of trademarks.

It should be noted that Article 23(1) of the Constitution of the Republic of Lithuania has extended protection to property and, as the Constitutional Court of the Republic of Lithuania has noted, the constitutional protection of property covers not only the protection of tangible, but also of intellectual property. In the same judgment, the Constitutional Court stated another important intellectual property related rule, namely that constitutionally established property protection rights have to be implemented regardless of whether a corresponding international treaty has not been ratified, as protection of authors' rights is granted under Articles 23 and 42(3) of the Constitution of the Republic of Lithuania. However, the second position stating that the rights of foreign subjects are to be implemented even though a corresponding international treaty has not been signed is to be criticised as by coming to such a conclusion the Constitutional Court has ignored the otherwise generally recognised principle of territoriality of intellectual property rights.

In two other cases the Constitutional Court has made important statements relevant to intellectual property law. First of all, the Court stated that compensation instead of claiming actual damages is constitutional. By analysing the positions formulated by the Court, an indirect conclusion can be made to the effect that compensation instead of claiming actual damages is necessary in order to ensure effective protection of intellectual property rights. In other words, the purposes of compensation can be recognised: restoring (compensating) the infringed interests of the injured party; simplifying judicial proceedings, whereby faster proceedings (litigation) and easier substantiation is sought; and the preventive purpose (strong preventive effect). However, the Court's argument regarding the criterion of compensation calculation, saying that the damages incurred by the intellectual property rights owner depend on the sale value of the product concerned is criticisable, as it is rarely the case that the licence fee or profit acquired in the result of unauthorised use of intellectual property objects is calculated with reference to the final sale price of the product. Notwithstanding the arguably weak argument of the Court, the Court's position regarding the criterion of final sale price itself does not preclude the possibility of reaching a fair final decision.

Finally, the Court acknowledged that trademark protection was limited to the economic functions of the trademark and the full protection thereof.

Keywords: *intellectual property, protection of trademarks, compensation instead of claiming actual damages.*

Vytautas Mizaras, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: intelektinės nuosavybės teisė, deliktų teisė, sutarčių teisė, tarptautinė privatinė teisė.

Vytautas Mizaras, Vilnius University, Faculty of Law, Department of Private Law, Professor. Research interests: intellectual property law, tort law, contract law, international private law.